

УДК 341.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.03.10>

ТРАНСКОРДОННІ БАНКРУТСТВА В УКРАЇНІ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ

Панченко В.В.,*кандидат юридичних наук, доцент,**доцент кафедри міжнародного приватного права**та порівняльного правознавства**Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого**<http://orsid.org/0000-0002-9348-4547>*

Панченко В.В. Транскордонні банкрутства в Україні: організаційно-правові питання.

У статті проводиться науково-практичне дослідження організаційно-правових питань щодо транскордонних банкрутств, що є однією зі сфер регулювання міжнародних приватних відносин. Проаналізовано чинне законодавство України у сфері процедур з банкрутства, зокрема, провадження у справах про банкрутства, пов'язаних з іноземною процедурою банкрутства, та міжнародні документи у сфері транскордонної неплатоспроможності. Виявлено відсутність правової визначеності у Кодексі України з процедур банкрутства категорії «транскордонний», процесуальних прав сторін у процедурі банкрутства за участю іноземного елемента, організаційно-правового алгоритму під час провадження у справах про банкрутство, пов'язаних з іноземною процедурою банкрутства, процедурних аспектів надання судової допомоги керуючому іноземною процедурою банкрутства. Зазначено практичну неефективність реалізації правових механізмів процедур транскордонних банкрутств в Україні, що перешкоджають належному розв'язанню проблемних питань в цій сфері. Визначено необхідність побудови організаційно-правових алгоритмів процедури банкрутства за участю іноземного елемента в Україні задля оптимізації спрощеної та водночас ефективної реалізації прав та досягнення фінансових інтересів учасників відносин процедур транскордонних банкрутств. Надано рекомендації нормативного закріплення організаційно-правових аспектів щодо транскордонних банкрутств на підставі визнаних світових принципів, відображених у спеціальних міжнародних документах з урахуванням постійної зміни нормативних вимог з обов'язковим зіставленням між ними та оновленими положеннями Типового закону ЮНСІТРАЛ про транскордонну неспроможність від 30 травня 1997 року й міжнародною судовою практикою, що забезпечить практичне втілення та реалізацію логічно-сформованих процедурних алгоритмів врегулювання неплатоспроможності суб'єктів в межах зазначеної сфери в Україні.

Ключові слова: транскордонні банкрутства, Кодекс України з процедур банкрутства, законодавство у сфері неплатоспроможності, Типовий закон ЮНСІТРАЛ про транскордонну неспроможність, провадження у справах про банкрутство, пов'язаних з іноземною процедурою банкрутства, визнання іноземної процедури банкрутства, судова практика.

Panchenko V.V. Cross-border bankruptcies in Ukraine: organizational and legal issues.

The article conducts a scientific and practical study of organizational and legal issues regarding cross-border bankruptcies, which is one of the spheres of regulation of international private relations. The current legislation of Ukraine in the field of bankruptcy procedures, in particular, proceedings in bankruptcy cases related to foreign bankruptcy procedures, and international documents in the field of cross-border insolvency were analyzed. The lack of legal certainty in the Code of Ukraine on bankruptcy procedures of the «cross-border» category, the procedural rights of the parties in the bankruptcy procedure with the participation of a foreign element, the organizational and legal algorithm during the proceedings in bankruptcy cases related to the foreign bankruptcy procedure, the procedural aspects of granting judicial assistance to the manager of the foreign bankruptcy procedure. The practical ineffectiveness of the implementation of legal mechanisms of cross-border bankruptcy procedures in Ukraine, which hinders the proper resolution of problematic issues in this area, is noted. The necessity of building organizational and legal algorithms of the bankruptcy procedure with the participation of a foreign element in Ukraine in order to optimize the simplified and at the same time effective exercise of rights and the achievement of the financial interests of the participants in cross-border bankruptcy procedures was determined. Recommendations are provided for the regulatory consolidation of organizational and legal aspects of cross-border bankruptcies on the basis of recognized world principles, reflected in special international documents, taking into account the constant change of regulatory requirements

with a mandatory comparison between them and the updated provisions of the UNCITRAL Model Law on Cross-Border Insolvency dated May 30, 1997 and international judicial practice, which will ensure the practical implementation and implementation of logically formed procedural algorithms for settling the insolvency of entities within the specified sphere in Ukraine.

Key words: cross-border bankruptcies, the Code of Ukraine on bankruptcy procedures, insolvency legislation, the UNCITRAL Model Law on Cross-Border Insolvency, proceedings in bankruptcy cases related to foreign bankruptcy proceedings, recognition of foreign bankruptcy proceedings, court practice.

Постановка проблеми. Питання щодо транскордонних банкрутств у сфері міжнародного приватного права наразі є актуальними як у світі, так і в Україні, тому що це необхідний організаційно-правовий механізм вирішення фінансової заборгованості юридичних осіб приватної форми власності та фізичних осіб, утримуючи визначений рівень конкурентоспроможності учасників ринкових відносин, що є обов'язковим елементом всієї світової торгівлі.

Різні країни світу формують свою оптимальну систему регулювання відносин у сфері неплатоспроможності, зокрема, транскордонних банкрутств, яка б враховувала та забезпечувала фінансові інтереси учасників такої процедури банкрутства. Це призводить до відмінностей у правових системах нормативного наповнення регулювання приватних відносин у зазначеній сфері та ускладнює уніфікацію як норм матеріального, так і норм процесуального права, що є важливою складовою розвитку міжнародного приватного права та поштовхом формування ефективної організаційно-правової системи розв'язання питань процедур транскордонних банкрутств. Зважаючи на зазначене, є потреба у проведенні науково-практичних досліджень для побудови більш виважених на практиці організаційно-правових алгоритмів процедур банкрутства за участю іноземного елемента в Україні задля оптимізації спрощеної та водночас ефективної реалізації прав та досягнення фінансових інтересів учасників відносин процедур транскордонних банкрутств.

Стан опрацювання цієї проблематики вказує на те, що правовий інститут транскордонних банкрутств є досить невизначеним в Україні на відміну від міжнародної доктрини та практики. Науково-практичний та порівняльно-правовий аналізи проблемних питань організаційно-правового забезпечення процедур банкрутства, зокрема, транскордонних, є важливими й актуальними як в теоретичному розумінні, так і в практичному застосуванні, здійснюється вченими та практиками,

серед яких Бірюков О., Джуль В., Новосельцев І., Попович К., Стахеева-Боговик О., Тітов М., Яновицька А. та інші.

Метою статті є дослідження проблемних організаційно-правових питань забезпечення процедур транскордонних банкрутств, системний аналіз законодавства у сфері неплатоспроможності та процедур з банкрутства за участю іноземного елемента задля належної правової визначеності окреслених проблемних питань, пошук дієвих організаційно-правових алгоритмів проведення процедур транскордонних банкрутств.

Виклад основного матеріалу. Україна має певне нормативне забезпечення щодо врегулювання відносин у сфері неплатоспроможності та процедур банкрутства за участю іноземного елемента, де існує необхідність вирішення колізій різних правових систем. Змістове тлумачення правових категорій «банкрутство» та «неплатоспроможність» міститься у Кодексі України з процедур банкрутства від 18 жовтня 2018 року № 2597-VII [3], де нормативно закріплено, що «неплатоспроможність» означає неспроможність боржника виконати після настання встановленого строку грошові зобов'язання перед кредиторами не інакше, як через застосування процедур, передбачених цим Кодексом, при цьому «банкрутство» визнається тільки господарським судом як неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедури санації та реструктуризації й погасити встановлені у порядку, визначеному цим Кодексом, грошові вимоги кредиторів інакше, ніж через застосування ліквідаційної процедури, тобто «банкрутство» і є кінцевим результатом фінансової «неплатоспроможності» боржника. Правова визначеність категорії «транскордонний» у Кодексі України з процедур банкрутства від 18 жовтня 2018 року № 2597-VII відсутня. Термін «транскордонний» у законодавствах розвинених держав світу, у наднаціональному праві ЄС та в системі міжнародного права вживається у розумінні як такий, що має за наслідки перетин кордону незалежно від прилеглості чи наближеності кордонів держав один до одного та існує у межах двох або більше юрисдикцій [4]. Сама ж процедура провадження у справах про банкрутство, пов'язаних з іноземною процедурою банкрутства прописана у розділі 8 книзі 3 Кодексу України з процедур банкрутства від 18 жовтня 2018 року № 2597-VII [3], у якому містяться норми застосування процедур банкрутства, пов'язаних з іноземною процедурою банкрутства. Так, дійсно деякі нормативні правила передбачені у цьому Кодексі, зокрема, подання та розгляду заяви про визнання іноземної процедури банкрутства та керуючого іноземною процедурою банкрутства, відмови в її задоволенні; надання судової допомоги та здійснення

співпраці з керуючими іноземною процедурою банкрутства й іноземними судами; координації надання судової допомоги під час одночасного здійснення провадження у справі про банкрутство, відкритого відповідно до цього Кодексу, та іноземної процедури банкрутства, а також у разі здійснення кількох іноземних процедур банкрутства; виплат в рамках проваджень, що проводяться одночасно тощо.

При цьому у Кодексі України з процедур банкрутства від 18 жовтня 2018 року № 2597-VII [3] відсутні як чітка правова визначеність процесуальних прав сторін у процедурі банкрутства за участю іноземного елемента, розпочатій в Україні, так і організаційно-правовий алгоритм під час провадження у справах про банкрутство, пов'язаних з іноземною процедурою банкрутства, процедурні аспекти надання судової допомоги керуючому іноземною процедурою банкрутства та ін.. Таким чином, правова невизначеність багатьох категорій та явищ, практична неефективність реалізації правових механізмів процедур транскордонних банкрутств в Україні перешкоджають належному розв'язанню проблемних питань в цій сфері.

При проведенні досліджень науковцями та практиками доведено, що одним з проблемних питань забезпечення процедур транскордонних банкрутств є визнання іноземної процедури банкрутства щодо транскордонної неплатоспроможності в межах юрисдикції України [1, 12], тому що забезпечення гарантій щодо процесу визнання іноземної процедури банкрутства в Україні не передбачено та й судові рішення щодо визнання іноземної процедури банкрутства вказують на відсутність організаційного-правового забезпечення таких гарантій щодо надання судової допомоги в межах визнання іноземної процедури банкрутства в Україні.

Так, у Постанові Вищого Господарського Суду України від 30 червня 2015 року у справі № 914/207/15 [5] за участю іноземного елемента, де керуючим іноземною процедурою банкрутства було ініційовано в межах юрисдикції України процедуру визнання іноземної процедури банкрутства, порушеній в Ісландії, відмовлено у визнанні іноземної процедури банкрутства та залишено без змін апеляційне та касаційне суддівські рішення по цій справі, спираючись на відсутність міжнародного договору [6, 10]. Підстави винесеного рішення не мають достатньої правової визначеності за відсутності такої у спеціальному законодавстві у сфері банкрутства, а саме у Кодексі України з процедур банкрутства від 18 жовтня 2018 року № 2597-VII [3], що є суттєвим недоліком для практики врегулювання відносин неплатоспроможності за участю іноземного елемента та перешкодою позитивного економічного результату для всіх учасників такого процесу, пов'язаного з іноземною процедурою банкрутства.

Правова розбіжність судової практики щодо визнання іноземної процедури банкрутства в межах юрисдикції України теж у наявності. Так, є Ухвала Господарського суду м. Києва від 25 листопада 2020 року та Постанова Північного Апеляційного Господарського суду від 15 лютого 2021 року у справі № 910/5107/20 [7, 11], де Апеляційний суд скасував ухвалу першої інстанції, вказавши у мотиваційній частині на необхідність наявності міжнародного договору згідно з Кодексом України з процедур банкрутства від 18 жовтня 2018 року № 2597-VII [3], при цьому надалі вказуючи на існування такого міжнародного договору України.

Зазначені вище приклади практичного застосування норм Кодексу України з процедур банкрутства від 18 жовтня 2018 року № 2597-VII [3] та його системний аналіз з урахуванням незначної кількості судової практики у сфері банкрутства за участю іноземного елемента, підтверджують відсутність чіткої правової визначеності змістовності у законодавстві України як категорій і понять, так і наявності прогалин щодо нормативного закріплення дієвих процедурних алгоритмів в провадженнях у справах про банкрутство, пов'язаних з іноземною процедурою банкрутства.

У теоретичному аспекті в Україні наявні нормативно визначені вимоги щодо транскордонних банкрутств і, навіть, частково відповідають міжнародним, які орієнтовані та визнані світовими правовими системами, а саме, у частині положень Типового закону ЮНСІТРАЛ про транскордонну неспроможність від 30 травня 1997 року [9] та основних принципів Світового Банку [13], які містять правила з розгляду транскордонних справ про банкрутство, а також у регламентах і директивах Європейського Союзу, зокрема, Європейському Регламенті про провадження у справах про неплатоспроможність 2015/848 [14], що закріплюють правила вирішення колізій правопорядків держав-членів Європейського Союзу у разі транскордонної неплатоспроможності, дотримання яких є одним із найважливіших складових у сфері транскордонних банкрутств.

Така правова ситуація в Україні є недосконалою та потребує законодавчих змін при взаємодії правових механізмів нормотворення та виваженої й ґрунтовно-мотивованої судової практики, перш за все, міжнародної, у провадженнях справ про банкрутство, пов'язаних з іноземною процедурою банкрутства. Тому що, звертаючись до міжнародної судової практики, можна зрозуміти, що вона відображає, перш за все, принцип належного здійснення правосуддя, тобто, судові рішення мають достатньо висвітлювальні мотиви, на яких вони базуються [8], де теоретичним підґрунтям є принцип правової визначеності [2] під час прийняття будь-якого рішення судом.

Висновки. Правова система України не інтегрована на належному рівні в міжнародну систему транскордонних банкрутств. Нормативне закріплення організаційно-правових аспектів щодо транскордонних банкрутств на підставі визнаних світових принципів, відображених у спеціальних міжнародних документах, тільки з урахуванням постійної зміни нормативних вимог, з обов'язковим зіставленням між ними та оновленими положеннями Типового закону ЮНСІТРАЛ про транскордонну неспроможність від 30 травня 1997 року, забезпечить практичне втілення та реалізацію логічно-сформованих процедурних алгоритмів врегулювання неплатоспроможності суб'єктів в межах зазначеної сфери. При цьому, порівняльно-правовий аналіз необхідно проводити не лише в межах національного законодавства і практики застосування, а й враховуючи міжнародну судову практику, досліджуючи законодавством інших країн, які вже позитивно на практиці застосовують міжнародні вимоги, що базуються на визнаних світових принципах. Це значно зменшить кількість прогалин у національному законодавстві, визначить правову чіткість та конкретність норм, забезпечить значну гнучкість для всіх учасників провадження у справах про банкрутство, пов'язаних з іноземною процедурою банкрутства, та дієвість законодавства з повною практичною реалізацією норм. Все це стане поштовхом для подальшої належної уніфікації правил в межах міжнародного приватного права задля координації та запобігання неефективного застосування норм як національного, так і міжнародного законодавства у сфері транскордонних банкрутств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- Бірюков О. М. Розгляд транскордонних справ про банкрутство в Україні: складнощі та перспективи. *Юридична Україна*. 2017. № 11-12. С. 63-72.
- Богачова Л. Л. Принцип правової визначеності в європейському і національному праві (змістовна характеристика). *Теорія і практика правознавства*. 2013. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2013_2_74 (дата звернення: 17.10.2021).
- Кодекс України з процедур банкрутства : Закон України від 18 жовтня 2018 р. № 2597-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text> (дата звернення: 17.07.2022).
- Попович К. Судочинство у справах щодо транскордонної неплатоспроможності: актуальні проблеми та перспективи застосування норм Кодексу України з процедур банкрутства. *Застосування норм Кодексу України з процедур банкрутства: Збірка наукових статей та судової*
- практики Верховного Суду. Алерта, 2021. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/38671/1/%d0%9a.%20%d0%9f%d0%be%d0%b-f%d0%be%d0%b2%d0%b8%d1%87%2c%20%d0%a1%d1%83%d0%b4%d0%be%d1%87%d0%b8%d0%b-d%d1%81%d1%82%d0%b2%d0%be%20%d1%83%20%d1%81%d0%b%d1%80%d0%b0%d0%b2%d0%b0%d1%85%20%d1%89%d0%be%d0%b4%d0%be%20%d1%82%d1%80%d0%b0%d0%b%d1%81%d0%ba%d0%be%d1%80%d0%b4%d0%be%d0%bd%d0%bd%d0%b-e%d1%97%20%d0%bd%d0%b5%d0%b-f%d0%bb%d0%b0%d1%82%d0%b-e%d1%81%d0%b%d1%80%d0%be%d0%bc%d0%be%d0%b6%d0%b-d%d0%be%d1%81%d1%82%d1%96.pdf> (дата звернення: 17.07.2022).
- Постанова Вищого Господарського Суду України від 30 червня 2015 року у справі № 914/207/15. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/46349674> (дата звернення: 17.07.2022).
- Постанова Львівського Апеляційного Господарського суду України від 15 квітня 2015 року у справі № 914/207/15. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/46349674> (дата звернення: 17.07.2022).
- Постанова Північного Апеляційного Господарського суду від 15 лютого 2021 року у справі № 910/5107/20. URL: <https://vkursi.pro/vsudi/decision/94389582> (дата звернення: 17.07.2022).
- Справа «Руїз Торіха проти Іспанії»: Рішення ЄСПЛ. URL: <https://taxlink.ua/ua/court/sprava-guis-torihaproti-ispanii/> (дата звернення: 17.10.2021).
- Типовий закон ЮНСІТРАЛ про транскордонну неспроможність: міжнародний документ від 30 травня 1997 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_877#Text (дата звернення: 17.07.2022).
- Ухвала Господарського суду Львівської області від 26 січня 2015 року у справі № 914/207/15. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/46349674> (дата звернення: 17.07.2022).
- Ухвала Господарського суду м. Києва від 25 листопада 2020 року у справі № 910/5107/20. URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/93154516/> (дата звернення: 17.07.2022).
- Яновицька А. Проблемні питання транскордонного банкрутства у Кодексі України з процедур банкрутства. *Актуальні проблеми процедур банкрутства в Україні та міжнародний досвід врегулювання*

- неплатоспроможності*: матеріали міжнародної наук.-практ. конф., 2019. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/16664/Yanovytska_Problemni_pytannia_transkordonnoho_bankrutstva_u_kodeksi_Ukrainy_z_protsedur_bankrutstva.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 17.07.2022).
13. Principles for Effective Insolvency and Creditor Rights Systems. – The World Bank, 2011 (Revised). – 22 p. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/35506> (дата звернення: 17.07.2022).
14. Regulation (EU) 2015/848 of the European Parliament and of the council of 20 May 2015 on insolvency proceedings. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015R0848> (дата звернення: 17.07.2022).